

владу, яка нібито не буде проводити незаконну мобілізацію українського населення порівняно з діями української влади.

Джерела та література

1. Акаунт «База 111». X. URL: <https://x.com/baza111ua>
2. Допис акаунту «База 111». X. 2 жовтня 2025 р. URL: <https://x.com/baza111ua/status/1973672248255959375>
3. Допис акаунту «База 112». X. 19 лютого 2026 р. URL: <https://x.com/baza112ua/status/2024458546444697984>
4. Кримінальний кодекс України. *Верховна рада України: офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n927>
5. Миротворець. Центр дослідження ознак злочинів проти національної безпеки України, миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку: офіційний сайт. URL: <https://myrotvorets.center/>
6. Паламарчук Ю. Д. Актуалізація наративу Україна-Північна Корея в українському політичному дискурсі. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2025. Випуск 17. № 2. С. 131–135.
7. Паламарчук Ю. Д., Мацишина І. В. Образи Північної Кореї та Парагвайської диктатури в антиукраїнських наративах. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*. 2024. С. 138–140.
8. Підписки акаунту «База 112». X. URL: <https://x.com/baza112ua/followers>
9. Телеграм-канал «База 111». *Internet Archive*. URL: <https://web.archive.org/web/20260311102346/https://t.me/s/baza111ua/5>

Лузан Євген

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІД ВРЕХІТ ДО ТІКТОК У РУМУНІЇ: ЦИФРОВІ СТРАТЕГІЇ АНТИСИСТЕМНИХ РУХІВ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕМОКРАТІЙ

Ключові слова: Європейський Союз, євроскептицизм, європейська інтеграція, інформаційні війни, соціальні мережі.

Key words: European Union, euroscepticism, European integration, information warfare, social networks.

Із моменту укладення Маастрихтської угоди (1992), що утворила Європейський Союз у сучасному вигляді (так звані «три стовпи» – економіка, з якої й починалась європейська інтеграція в 1950-х рр.; спільна зовнішня та безпекова політика; правосуддя і внутрішні справи), процес інтеграції країн континенту перестав мати вигляд суто технократичних домовленостей вузького прошарку людей, дотичних до ухвалення рішень, і натомість дедалі більше ставав предметом для політичних дискусій. Це засвідчило перехід від так званого «дозволеного

консенсусу» до «стримуючого дисенсусу», що характеризується необхідністю лідерів політичних сил орієнтуватися на громадську думку і настрої виборців, схильних до критики розмивання національного суверенітету потенційними поступками перед Брюсселем [4].

Винесення питань з експертного рівня на широкий загал та у внутрішньополітичні дебати корелює з активізацією логіки ідентичності замість логіки економічної доцільності. Істотно зросла роль медіа: вони стали не лише ретрансляторами рішень еліт за зачиненими дверима, а й безпосередніми творцями порядку денного. Водночас вони є основним місцем прояву євроскептицизму, що отримав публічне вираження через ретрансляцію наративів і нагнітання емоцій, спрямованих на привернення уваги широкої аудиторії [12]. Окремо варто зазначити, що на період поступового розвитку інтернету та соціальних мереж припало зростання більш ніж удвічі частки підтримки євроскептичних партій, як ультраправих, так і ультралівих – з 1992 р. по 2020 р., вона зросла від приблизно 15 % до понад 30 % [3; 11]. На відміну від традиційних медіа, які задають для виборців єдину адженду, соцмережі за своєю алгоритмічною природою більш схильні до утворення інформаційних «ехокамер» або «бульбашок», що, втім, сприяє політичній поляризації, розквіту популізму та втраті довіри до урядів, масмедіа й інших інституцій загалом [2]. Ризики втрати контролю за інформаційним середовищем та збільшення можливостей для маніпуляцій, які впливають на волевиявлення людей, усе частіше стають предметом занепокоєння політиків та фахівців з інформаційної безпеки. Є досліджені кейси про те, як цифрові платформи (соцмережі, месенджери) слугують мобілізації прихильників екстремістських політичних рухів у Європі – навіть на рівні локальних громад [6]. З іншого боку, саме наявність таких платформ на сучасному етапі є важливою для підтримання політичної динаміки та існування демократій. Але, вочевидь, актуальним є і запит на врегулювання меж дозволеного для всіх учасників політичного життя в інформаційній сфері.

Референдум щодо членства Великої Британії в ЄС став майданчиком для тестування принципово нових засобів впливу на виборців через використання інструментарію big data та мікротаргетингу. Компанія Cambridge Analytica стала відомою на весь світ своєю участю в передвиборчій кампанії Д. Трампа в США 2016 р., й так само на неї лягла тінь підозри через можливі зловживання в ході проведення кампанії Leave EU. Комерційна пропозиція компанії, оприлюднена ще на етапі підготовки до референдуму, містила опис методів (соціологічні опитування, злиття з іншими базами даних), завдяки яким мала на меті створити національну базу потенційних прихильників Brexit із регіональною сегментацією – аби кожен виборець отримував рекламу, що чітко резонує з його психологічними тригерами [1]. Розслідування британського Офісу інформаційного комісара (ICO) з аналізом 700 ТБ даних не виявило прямої подальшої участі СА в кампанії за Brexit (натомість та зверталася до послуг компанії-конкурента AggregateIQ, що має історичні зв'язки з СА) – проте містило застереження щодо використання технологій у політиці. «Крах Cambridge Analytica призвів до глобальної дискусії щодо використання таргетингу даних у політиці та відплати для великих технологічних компаній, які зазнали критики з боку урядів по всьому світу, що призвело до запровадження обмежень на політичну рекламу на великих соціальних платформах», – зазначає у своєму матеріалі The Guardian [13].

Вже в 2022 р. – через 2 роки після розслідування – ЄС ухвалив Акт про цифрові послуги (Digital Services Act, DSA), що засвідчив перехід від саморегуляції («невидимої руки ринку») до політики відповідальності. Документ містив визначення «дуже великі онлайн-платформи» (VLOP), «дуже великі пошукові системи» (VLOSE) і критерій для зарахування до них – наявність понад 45 мільйонів активних користувачів щомісяця в ЄС. До переліку таких платформ увійшли Facebook, TikTok, Instagram, YouTube, Amazon, WhatsApp. Акт зобов'язує великі платформи стежити за ризиками, пов'язаними з поширенням нелегального контенту, порушеннями фундаментальних прав (свобода слова, недискримінація, плюралізм думок, права споживачів та дітей), громадською безпекою та виборчими процесами, впливом на фізичне та ментальне здоров'я тощо. Серед вимог щодо конкретних заходів – проведення незалежного аудиту, забезпечення прозорості алгоритмів рекомендацій, доступ до даних для регуляторів та дослідників [8]. Акт про цифрові послуги став кроком до унормування поведінки великих цифрових сервісів, наполягаючи на тому, що вони вже перетворилися з просто бізнесу на своєрідні об'єкти критичної інфраструктури демократії.

Пізніші події показали спроможність антисистемних сил до швидкої еволюції власних стратегій поведінки в інформаційному середовищі для обходу встановлених норм. Перший тур президентських виборів у Румунії, що відбувся 24 листопада 2024 р., закінчився сенсаційною перемогою незалежного кандидата К. Джорджеску. Протягом своєї передвиборчої кампанії він займався активним поширенням наративів проти України, ЄС і НАТО, теорій змови; висловлював захоплення контраверсійними авторитарними лідерами. Його риторика перегуквалася з російськими наративами [10]. Вже за допомогою бот-акаунтів у TikTok (в Румунії його використовують 9 млн із 19 млн мешканців країни), генеративного ШІ та агресивної дезінформації Джорджеску, який мав низький рівень підтримки в передвиборчих опитуваннях, набрав на самих виборах 23 % голосів. Конституційний суд Румунії, базуючись на нормах внутрішнього законодавства та інформації Румунської служби розвідки (SRI), оголосив результати голосування недійсними. Адміністрація TikTok заперечувала звинувачення в маніпуляціях, аргументуючи це видаленням десятків тисяч фейкових акаунтів перед виборами [7]. Журналістське розслідування «Радіо Свобода» спростувало брехню Джорджеску щодо відсутності витрат на кампанію та довело зв'язки з бізнесменом Б. Пешіром, який теж заперечував фінансову допомогу кандидату, стверджуючи лише про добровільну підтримку [9].

Це перший прецедент в історії європейських країн, коли вибори були скасовані через кіберзагрозу. Думки щодо цього рішення розділилися: для одних це був необхідний засіб збереження демократії, для інших було незрозуміло, хто і на якій підставі може визначати наявність втручання та його ступінь [5]. Але це не скасовує викликів для європейської демократії на тлі нових ітерацій технологічного розвитку: правові запобіжники, створені для унеможливлення зловживань, ризикують запізнюватися за адаптивністю деструктивних суб'єктів.

Джерела та література

1. Background paper: Cambridge Analytica's proposals to Leave.EU. *UK Parliament. House of Commons. Culture, Media and Sport Committee*. 2018. URL: <https://www.parliament.uk/globalassets/documents/commons-committees/culture-media-and-sport/BK-Background-paper-CA-proposals-to-LeaveEU.pdf> (дата звернення: 28.02.2026).
2. Digital media and democracy: a systematic review of causal and correlational evidence worldwide / P. Lorenz-Spreen et al. *Nature Human Behaviour*. 2023. Т. 7. С. 74–101. DOI: 10.1038/s41562-022-01460-1.
3. Fortunato P., Perucaro M. Social media, education, and the rise of populist Euroscepticism. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2022. Т. 9. Вип. 301. DOI: 10.1057/s41599-022-01317-y.
4. Hooghe L., Marks G. A Postfunctionalist Theory of European Integration: From Permissive Consensus to Constraining Dissensus. *British Journal of Political Science*. 2009. Т. 39. Вип. 1. DOI: 10.1017/S0007123408000409.
5. How Romania's Presidential Election Became the Plot of a Cyber-Thriller / L. Zob et al. *European Union*. 2025. URL: https://youth.europa.eu/news/how-romanias-presidential-election-became-plot-of-cyber-thriller_en (дата звернення: 28.02.2026).
6. Kiess J. Euroscepticism and Local Far-Right Mobilization via Telegram in Light of the Fundamental Transformation of the Public Sphere. *Political Studies Review*. 2023. Т. 23. Вип. 2. С. 635–642. DOI: 10.1177/14789299231190731.
7. Muno M. Did TikTok influence Romania's presidential election? *DW*. 2024. URL: <https://www.dw.com/en/did-tiktok-influence-romanias-presidential-election/a-70954832> (дата звернення: 28.02.2026).
8. Regulation (EU) 2022/2065 of the European Parliament and of the Council of 19 October 2022 on a Single Market For Digital Services and amend'ing Directive 2000/31/EC (Digital Services Act). *European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj/eng> (дата звернення: 28.02.2026).
9. Romania's «King Of TikTok» Tied To Alleged Scheme Boosting Far-Right Presidential Candidate / L. Allnutt et al. *Radio Free Europe. Radio Liberty*. 2024. URL: <https://www.rferl.org/a/romania-election-scandal-tiktok-bogdan-peschir-georgescu/33229674.html> (дата звернення: 28.02.2026).
10. Stanescu G. Fake news, bots, and influencers: The impact of social media on Romania's 2024 elections. *Social Sciences and Education Research Review*. 2024. Т. 11. Вип. 2. С. 361–366.
11. The Populist. URL: <https://popu-list.org/> (дата звернення: 28.02.2026).
12. Trenz H.-J., de Wilde P. Denouncing European integration: Euroscepticism as polity contestation. *European Journal of Social Theory*. 2012. Т. 15. Вип. 4. С. 537–554. DOI: 10.1177/1368431011432968.
13. Waterson J. Cambridge Analytica did not misuse data in EU referendum, says watchdog. *The Guardian*. 2020. URL: <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/oct/07/cambridge-analytica-did-not-misuse-data-in-eu-referendum-says-watchdog> (дата звернення: 28.02.2026).